

QUISLING

I fjor var det mye oppstyr på forhånd, men nesten bare jubel etterpå. Først nå kommer boken med de virkelige brennbare temaene. Det dreier seg om Hans Fredrik Dahls Quisling-biografi. Bind 1, utgitt i fjor, fulgte Vidkun Quisling frem til sommeren 1939. Bind 2, som foreligger nå, handler om den Quisling som alle forbinder med Quisling; den store forræderen i Norges historie.

Hadde ikke den annen verdenskrig kommet til Norge, ville Vidkun Quisling blitt en perifer figur i norsk historie, en politisk ekstremist, en fører for sin lille gruppe langt unna makt og ansvarlige posisjoner, en virkelighetsfjern verdensfrelser med skuffene fulle av fantasifulle og vidløftige planer.

Men krigen kom til Norge. Helt spesielle historiske omstendigheter ga verdensfrelseren anledning til å forsøke å sette sine ideer ut i livet. Quisling ble plutselig en av de mest kjente nordmenn gjennom alle tider. Hans Fredrik Dahl følger Quislings siste seks leveår, fra verdenskrigen brøt ut i 1939, til skuddene på Akershus klokken ti over halv tre, natt til 24. oktober 1945. Om noen skulle tro at dette er en historie så velkjent at den ikke trenger mer terping, tar de alvorlig feil. Og under alle omstendigheter har denne historien aldri vært så godt fortalt før.

Forræder

I forordet skriver Dahl at han vil fortelle om Quislings liv forfra, slik det ble levd, og ikke bakfra, med utgangspunkt i svik og dom. Den erklæringen lever han opp til for fullt. «Vidkun Quisling. En fører for fall» gir oss Quislings egne motiver, hans tenkemåte, hans begrunnelser for å gjøre det han gjorde – suverent bedre, mer utførlig og sammenhengende enn noen annen bok som er skrevet om Quisling.

Det betyr slett ikke at Dahl gjør noe forsøk på å rehabilitere Quisling. Tvert om – han viser oss forræderiet i alle dets detaljer. Han legger stor vekt på Quislings møte med Hitler i Berlin desember 1939. Det var Quisling som, me-

ner Dahl, fikk Hitler på tanken om å okkupere Norge, mer eller mindre uforvarende, mer eller mindre uten at den norske føreren forsto hele konsekvensen av det han gjorde. På denne måten vil Dahl tillegge Quislings forræderi før 9. april større betydning enn mange andre historikere har gjort.

Revolusjon

Den revolusjonære Quisling er et gjennomgangstema i boken. Mannen som i spissen for et lite mindretall og på grunnlag av utenlandske bajonetter, forsøkte å gjøre revolusjon ovenfra, å omdanne statsmakten og hele det norske samfunnet til en nasjonalsosialistisk førerstat. Den revolusjonære mentaliteten kommer tydelig til syne, om folket var motvillig, så skyldtes det bare at det – inntil videre – ikke innså sine sanne interesser. For å kunne gjennomføre sin revolusjon ovenfra, var Quisling villig til å ta i bruk midler han egentlig ikke likte.

Vi får være med på høydepunkter og mørke stunder i Quislings karriere som revolusjonær politiker, regjeringssjef på okkupasjonsnåde og Norges mest forhatte mann gjennom tidene. Vi følger små og store dramaer slik Quisling opplevde dem, utnevnelsen til regjeringssjef, de forretningsforøkene på å få Hitler til å gi det NS-styrte Norge en formell frestavelse, alle problemene med et motvillig norsk folk. Vi får brettet ut Quislings store vyer. Hans forestillinger om nordmennens plass i historien og i den nye verdensorden. I et av bokas mange høydepunkter får vi også et bilde av Quisling som en pedantisk politiker med hang til detaljer, til å blande seg opp i dagliglivets trivialiteter av typen hvem som skulle utnevnes til veivokter i Våler.

Ubehageligheter

Hele tiden kaster fremstillingen inn nye og overraskende vinklinger, tolkninger og opplysninger. Noen ganger dreier det seg om nytolkninger av et større monster: Dahl vil for eksempel nedtone bildet av Terboven som Quislings konstante plaggand. Andre ganger kan den som blir opp i de hundre sidene med kildehenvisninger finne mengdevis med korrigeringer av detaljer og tilførlige opplysninger i andre boker.

Dahl utvevler nådeløst Quislings forsøk på å glatte over ubehageligheter. Hans manglende vilje til å ta inn over seg jødernes skjebne og tyskernes tortur og mishandling under okkupasjonen, hans forsøk under rettsaken på å vri seg unna sitt fulle ansvar som revolusjonær.

Mennesket

Boken når nesten høydene fra bind 1. Men ikke helt. Det er feil å si det om en

SLUTTEN: Under væpnet eskorte blir Vidkun Quisling ført inn i rettsalen høsten 1945. han dømmes til døden for landsforræderi. Foto: SCAN-FOTO

FORBILDET: Quisling på besøk hos Adolf Hitler i Berlin i februar 1942. Foto: SCAN-FOTO

bok på 750 sider, men av og til blir stoffet trengt for mye sammen, det kunne fortjent mer plass. Det store savnet i denne boken er imidlertid at Dahl, og vi lesere, ikke kommer nærmere innpå privatpersonen Quisling, hans forhold til hustruen Maria, hans sosiale liv, hva han gjorde og tenkte når han ikke var politiker og offentlig figur. Det skyldes neppe at Dahl ikke har forsøkt. Boken bygger på uhorvelig mye mer materiale enn noen annen biografi om Quisling.

Bortsett fra det korte kapitlet om Quislings personlighet – så velskrevet og så utsekt treffende at man skulle ønske seg mer sânt – sitter vi igjen med en følelse av at helt innpå personen Quisling kommer Dahl først mot slutten. Skildringen av den falne fører fra maidagene 1945 til skuddene på Akershus er ikke bare gripende og poengtert. Den er et stilistisk høydepunkt om man ser de to bindene under ett, og sånn sett en passende avslutning på det som –

unnskyld klisjeen – vil være standardverket om Vidkun Quisling i all overskuelig fremtid.

Øystein Sørensen

ANMELDER

Øystein Sørensen er dr. philos., ansatt ved avdeling for historie ved Universitetet i Oslo.

Hans Fredrik Dahl:
**VIDKUN QUISLING.
EN FØRER FOR FALL**
Biografi – 747 sider
Pris kr. 348
Aschehoug

BLINK IGEN

Om noen skulle tro at dette er en historie så velkjent at den ikke trenger mer terping, tar de alvorlig feil. Og under alle omstendigheter har denne historien aldri vært så godt fortalt før.